

NOVICA

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

V sredo 7. velkiga travna (poznoživna) 1851.

List 19.

Ali zares naši kmetovavci ne morejo brez hoje za nasteljo izhajati?

Spisal nadgojzdnar Megušer.

Če vidimo kako naši kmetovavci smerekove in borovcove veje klestijo, da se z njih hojo nasteljo preskerbijo, se mora pri današnjim žalostnim stanu naših gojzdov vsacimu skerbniemu gospodarju misel vrniti: ali je res, da so kmetovavci prisiljeni s hojo svoje hleve nastiljati in si gnoj za svoje polja na tako vižo pridobovati, da se gojzdje pokončujejo, da ne bo na zadnje ne hoje ne gojzda več!

Bolj ko to reč prevdarjam, gotovši si mi zdi, da bi marsikteri kmetovavec lahko brez hoje shajal in si drugo nasteljo poskerbel, ako bi ne ravnal po stari šegi, kakor jo je pri svojim očetu ali dedu vidil ali od starih časov slišal, brez pomislika: ali je nekdanj tudi vse tako bilo, kakor je dandanašnji?

Hojo so o starih časih nasteljali, ko je les clo majhno ceno imel ali clo brez cene bil, — ko tedaj v močno gojzdnatih krajih, kakor v Švajcu, na Tiroljskim, Koroškim, Krajuskim, i. t. d. niso vedili kam z lesam, ko se je tedaj dalo veliko nastelje brez vsiga truda iz hoste napraviti. Takrat pa še tudi nobene prave vednosti od gospodarstva z gnojem, od prida gojzdov zoper moč vetrov, toče, plazov i. t. d. ni bilo. Takrat je bilo še veliko manj ljudi na svetu, — lesa se ni veliko potrebovalo, in ker je bilo veliko gojzdov, je eno drevo le poredkama za hojo na versto prišlo, in nabiranje hojne stelje se je gojzdam le malo poznalo.

Ali sedaj je to vse drugač. Ljudstva je veliko, — lesa se veliko potrebuje, — gojzdi so zmirej slabši in jih je vedno manj. Časi so se tedaj v vsim tem tako spreobrnili, da niso več nekdanjim podobni, — tedaj tudi tisto ravnanje, ki nekaj ni ravno veliko gojzdam škodovalo, dandanašnji grozno škodje!

Noben pameten človek ne bo potrebe gojzdov ne le za les, temuč sploh za blagostan ljudstva tajil. Večidel je ravno hojevje tisti les, kteriga mnoge obertnijske naprave, rudarije i. t. d. potrebujejo. Za gorjance je neogiblivo potrebno, ker bi scer v mnoge zadrege prišli. Ako bi spredležeciga gojzda manjkalo, jih bo ta mraz in suša vetrov tarila, zoper plazove, hudournike, posede in enake nevarne prigodke bi nobene brambe ne imeli.

Vsake sorte jelovina (Nadelholz), naj bo jelka, smereka, bor, mecesen ima veliko veči vrednost, kakor sploh kmetje mislijo. Te sorte les se večidel še dobro obnaša na visocih gorah, po sklatovih rebrih, berdih in gričih in je zadovoljen tudi s slabo zemljo, zlasti smerečje, borovje in mecesen. Borove zadelja scer odkléstene véje, ne tako pa smereka, ktera nove véje le tam nastavlja, kjer je nov berst. Smerečju nar hujši škodje, ako se mu véje za steljo klestijo, in vunder mora ravno smereka nar več terpeti!

(Dalje sledi.)

Od usnjarskih fabrik našiga cesarstva in pri strojenju potrebniga črésla.

Usnjarsko rokodelstvo je eno nar imenitniših obertnijstev našiga cesarstva. Ako štejemo v vsih deželah skupej 35 milionov ljudi in po občni razmeri rajtamo, da vsak človek za obuvale 5 gold. na leto potrebuje, verže to na leto 175 milijonov goldinarjev; v strojenju se mora tudi za kakih 100 milionov gold. usnja znajti, in siroviga blaga nar manj za kakih 75 milijonov gold. pripravljeniga biti, ker strojenje med vsimi rokodelstvi nar več časa potrebuje. Tedaj leži v usnjarskih fabrikah trojna glavnica (kapital) namreč: za izdelano, napol izdelano in za sirovo blago.

Ako se rajta zraven še usnje, ki ga sedlarji (zotlarji) in mnogotere druge fabrike za mnogo rabo potrebujejo, nar manj na 75 milionov gold. vsako leto se pokaže iz tega, da vsako leto v usnju za kakih 425 gold. vrednosti leži, brez vsiga tega, kar scer usnarije za čréslo, delavce i. t. d. potrebujejo.

To nam očitno kaže imenitnost tega domačiga rokodelstva, ki bi se še veliko bolj povzdignilo, ko bi zamogli našiga usnja veliko v vnanje dežele spečati, kar dosihmal clo ne gré.

Perva potreba pa, da se zamore dobro usnje in po ceni izdelovati, je pa čréslo (Gärbemateriale, Lohe), to je, lubad (skorja) hrastova, verbova, smerekova i. t. d., hrastove šiške, ježice ali konoper i. t. d.

V vsim je pri nas še velika nemarnost, da bi se pazljivo ta lubad nabirala, posebno od mladih in spomladi posekanih dreves.

Koliko hrastove skorje gré pri nas v nemar, ki bi se dala za čréslo koristno porabiti! Kako nemarni smo na Avstrijanskim memo družih deržav v reji hrastja! Ko bi se bregovi naših rek in potokov z verbami pridno zasadili, bi nam vergla verbova lubad veliko dobička, ker da dobro čréslo; na Rusovskim clo boljši juhtovino z verbovim čréslam strojijo. Ali tudi v tem se ne stori pri nas skoraj nič!

Ko bi pri nas sočne véje verb pridno klestili, bi dobili črésla dovelj, in nove véje bi ob času sokotoka zopet poganjati začele, kar bi tedaj veliko več dobička doneslo, kakor ako se to pozimi zgodi!

J. Jauernik.

Kmetijske skušnje.

(Pomoček zoper žiška ali žitniga móla.) V neki žitnici na Francoskim je bilo okoli 100 vaganov pšenice spravljene, ki jo je žižek (žitni mol) že zlo poškodoval, ko je gospodar, brez da bi bil kaj od konopljeve moči vedel, konopneniga semena in nekoliko še ne otertih konopljik v žitnico djal. Drugo jutro se ni mogel dosti začuditi, ko je strôp žitnice z móli čez in čez pokrit najdel. To vidši je ukazal pšenico večkrat premetati, in skozi 7 dni se je vidilo, kako

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

V sredo 14. velkiga travna (poznóživna) 1851.

List 20.

Kmetijske skušnje.

(Lapor ali soldán (Mergel) je dobra stelja za šivino.) Lapor se najde po vsih deželah, nar več pa tam, kjer je lahka, bela in žolta (rumena) ilovka domá; on se najde po grabnih in globočinah zemlje, pri potokih in krajih vode i. t. d. Znano je, da je lapor rodovitna pèrst, in kadar taka voda, ktera po bregu lapor ima, o jeseni ali spomladi čez travnik ali njivo stopi in se razlije, je drugo leto visoka in gosta trava, lepo in bogato žito. To je skušenim kmetovavcem dobro znano. — Nek kmetovavec na Francoskim Higonet je pa nametal v serilnico (sekret) 30 samokólnic (šajterg) laporja in vès smrad je čisto zginil, tudi o nar večji vročini; zraven tega je dobil iz tega tako dober gnoj, da je o 4 mescih, ko je to zmes popred dvakrat premešati dal, se na zelniku in senožetih kakor nar boljši golobjek skazal. Po ti skušnji je poskusil lapor tudi za steljo v hlevih. Vsak dan je namreč nametal pod govejo živino nekoliko laporja, kteriga je z enmalo navadne stelje pokrtil. Lapor poserka nanaglama scavnico in gnojnico in vso smerdečo ojestro soparico, ktera v hlevih zrak spridi in večkrat živini pljučnico napravi; tudi seno in otavo nad hlevam na to vižo spridenja varje. Tak z laporjem napravljen gnoj je pa posebno posebno dober, in v tacih krajih, kjer je laporja dosti, tudi prav poceni pride. Tako je lapor na dvojno vižo koristen: čisti namreč zrak v hlevu in dela dober gnoj. Kmetovavci! poslužite se te dobrote, kjer imate laporja dovolj.

(Konje muh vbrantí.) Konju naj se namaže sèm ter tjè po životu, kamor z jezikam ne more doseči, da bi se lizal, enmalo črniga smolnjaka (oleum petrae nigrum); vidilo se bo gotovo, da konja muhe ne bojo nadlegovale več. J. Š.

Ali zares naši kmetovavci ne morejo brez hoje za nasteljo izhajati?

Spisal nadgojzdnar Megušer.

(Dalje sledi.)

Kakor jelovina (Nadelholz), h kateri se šteje smerka, borovec, mecesen, jelka i. t. d., s svojimi koreninami rahlo zemljske vkup derži, tako je tudi s svojimi vejami zemlji, kodar to drevje stoji, koristna. Jelovina namreč veliko več živeža iz zraka, kakor iz zemlje dobiva, toraj ne jemlje zemlji moči, marveč jo ji še daje s svojim šilovjem, ki suho z drevja pada in jo gnoji, in s košato hosto, pod ktero rad gojzdni mah raste, ki se sčasoma tudi v gnoj spremeni. Po tem tudi počasi poveršna skalovita zemlja razpada in se v rodovitno pèrst spreminja. Kjer je dovolj košate jelovine, brani ta presilno moč dežja in plòh, da se hudourniki preneglo vkup ne stekajo, rodovitne zemlje ne odplavijo

in goliga skalovja ne odgernejo. Neizmerno število šilovja (iglic) v teh gojzdih poteguje na-se, brez da bi se vidilo, veliko električne moči ali tako imenovaniga nebeškiga ognja iz hudih oblakov, da se ti nanaglana ne odtergajo in po strelah in silnih plohah še hujši škode po polju goratih krajev ne napravijo, kakor bi se to sicer zgodilo. Daljni dobiček, ki ga kmetovavcu taki gojzdje donesó, obstoji v stelji, ki se zamore v dobro gleštanjih gojzdih poredama, eno leto na tem, drugo leto na drugim prostoru, dobivati.

Vès ta dobiček pa se zlo pomanjša ali clo v nič pride, ako se temu drevju zaporedama véje klestijo za hojo, in se jim tako tisti deli (véje) pokončajo, ki so za njih dobro rast tako potrebni in na več strani tako koristni. Kdo namreč zamore tajiti, da ne živé drevesa večidel iz zraka, in da tisti, kdor drevesam te redivne dele pokončá, zmoti vzajemnost med perjem in koreninami, da začne deblo in celo drevó hirati! Zamaši živimu truplu kožo, da ne bo puhtela in zraka na se vlekla, boš vidil, da sam želodec ne bo trupla dobro redil — človek ali živina bosta kmalo hirati začela. Ravno taka je s pirjem, ktero Stvarnik ni brez prida drevju in rastlikam sploh podelil. Če deblo tudi hiraje rase, piškavo cvetè, ne donese sémena, tudi les ni tako dober in mnogotere bolezni in clo gnjilina ga napadejo.

Tako pride, da gré eno drevo za drugim pod zlo, drevja in lesá je zmiraj manj, in tudi noviga se le malo zaplodí. Kjer je zdravo drevje pošlò, se zaplodí malo vredno germovje in gojzdni plevél, ki le zemlji moč jemlje. Vročina in suša, zmerzlina in viharji imajo moč do golih tal — in les in stelja bosta konec vzela!

To je žalostni nasledek, ako se brez konca in kraja jelovini véje za hojo klestijo.

In ravno zato, ker na to vižo pridobljena stelja več škode storí, kakor dobička donese, moramo reči, da ni prav, da kmetje toliko hoje za steljo porabijo. Večidel najdemo hojo v tacih krajih nastiljati, kjer je še prava kmetijska vednost na nizki stopnji, — kjer se le žito, pa malo ali clo nič živinske klaje (detelj in družih trav) ne seje, in le slama večidel za klajo (futer) služi. Vsako poljsko gospodarjenje pa, pri kterim se ne dobí potrebni gnoj iz pridelkov polja, je malopridno in napčno, ker se mora potem iz gojzda na pósodo jemati, kar bi se imelo na polju pridelovati. Na tako vižo gresta gojzd in les na škodo. Tako gospodarstvo je prekucnilo pravi stan poljskiga in gojzdniga obdelovanja, in polje je postalo rópar gojzdov.

Če pa pogledamo naše sedanje gojzde in jih primerimo s temi, kakor so nekđaj bili, čeravno je bilo takrat veliko manj ljudi na svetu, bomo spoznali, da je zadnji čas, da ne ropamo več gojzdov na vse strani. Gotove skušnje učé, da, če vedno le žito na njive sejemo, se po njem zemlja nar bolj izpije, ako se vsako leto dobro ne gnoji; — ako pa žito s živinsko klajo primerno verstimo in tudi toliko živinčet, kolikor jih

rediti zamoremo, v hlevu imamo, bomo lože s steljo in gnojem shajali.

V tem pa, da pri nas večidel ni prave razmere med pridelovanjem žita in med pridelovanjem živinske klaje, tiči ena nar večih napčenost naših kmetij. Le s žitam — mislijo naši kmetje — si zamorejo pomagati. Mi pa vprašamo: zakaj pa ne tudi s živino? Kaj se ona ne prodá tudi lahko? Kakor hitro bomo pa bolj za izrejo živine skerbeli, bomo sejali več živinske klaje, si bomo pridobovali po živini več gnoja, in bomo v stanu, njive boljši gnojiti; na bolj pognojenih njivah bomo veliko več pridelali — in dobiček na vse strani je gotov.

Da bi se pač enkrat zdramili iz starih šeg, ktere so takrat dobre bile, ko so bili tudi časi drugačni!
(Konec sledi.)

Domorje sadežev.

Pšenica in rž ste doma v azijski Tartarii in Sibirii; ječmen je doma v Egiptu; ovës v Abisinii v Afriki; turšica v Meksiki; laško pšeno (rajž) v Etiopii; korun (krompir) v spodnji Ameriki; bob v Indii; kava (kofè) v Arabii; breskve v Perzii; zelje v Holandu; hren v Kini; česen v Azii.

Uršič.

Kaj so naravni — kaj neravni davki?

Na vprašanje iz D. kaj so naravni kaj nenaravni davki? odgovorimo ob kratkim tole: Naravni davki (direkte Steuer) se tisti imenujejo, ktere naravnost tisti odrajuje, ki ima kakošno zemljiše, hišo, fabriko, rokodelstvo ali letne dohodke v gotovim denarju. Nenaravni davki (indirekte Steuer), postavimo vžitni davki, se pa tisti imenujejo, ktere prav za prav ne plača tisti iz svoje lastne mošnje, ki je kakošno vžitno blagó, naj bo za jed ali pijačo, v mesto prodal, ampak tisti, ki je živež od njega kupil, na kteriga se tolikšni veči kúp vdari, kolikor vžitni davek za tisto reč znese; tak davk ne pride tedaj naravnost lastniku, ampak vživavcu plačati; za to se imenuje nenaravni davk ali davk še le iz druge roke.

Národské staríce.

Enajsti list.

Ljubi moj Jože!

Vém, da v mestu veliko novíc zveš; Bog daj, da bi vse vesele bile! Poslušaj torej tudi svojiga hribovskiga staričarja. Zadnjič sim Ti od tega pisal, da so Heneti v Azii slavjansko govorili, da so torej Slavjani bili. Danes Ti bom odkazoval, da so tudi v Evropi na Veneškim ob Jadranskim morji slavjansko govorili. Tudi v Venečii in koder so koli bili, najdemo pri njih slavjanske zemljopisne imena. V Venečii so bile njih mesta: Padova, Mantova, (na ova in ovo se konča veliko lastnih imén tudi pri dandanašnjih Slavjanih), Verona (namest Verna ali Verovna), Kremona, kakor je bila v Plemenii Kromna, to je, Kermna, od kerma kar pičo pomeni; Bergomum Bregoven; Bregovanam so Greki rekli Orobii, kar tudi take, ki na bregu živé, pomeni, Ravna, to je, Ravna i. t. d. Današnji Veneti ali Venečani so Rimljani in poitalijančeni Slovenci. Njih mesto Venetke imajo li imé od nekdanjih Venetov, in so bile v 5. veku po Kristusovim rojstvu zidane. Reke, ki so od nekdanjih Venetov ime na dobile, so: Medoacus, to je, Medjak, Ticinus, to je, Tečina, i. t. d. Po krajih, kodar so Veneti stanovali, so imeli razne imena, postavim Medjaki ali Medjači od medja ali meja, — Zalazji od staroslovenske besede zalez, ki skriven kraj ali skrivališe pomeni, —

Lebeci, to je, Leveci po greško Lai, ki so bili na levi strani Pada, — Tabriski ali Tabrini, ki so po tabrih stanovali, i. t. d. Nekterim goram so rekli Planine, kar so ptujci zmenili v Apenninus in Penninæ; posebno pozneji Taliani radi l za soglasnico opušajo; namest latinskiga „placet,“ „flos“ pravijo „piace,“ „fiore.“ Veliciga števila slavjanskih imén po deželah starih Vindov ne bom dalje tukaj napeljeval, saj so že sicer več ali menj znane. Preden Ti pišem kaj se je kdaj pri Vindih godilo, Ti mislim pred še od tukajšnjih starih deželá nekoliko pisati. Če se to Tebi morebiti dolgočasno branje zdí, daj liste, ki bodo od tega govorili komu drugimu, ki ga bodo bolj veselili, zvediti zgodovino naših prednikov.

Najpred torej goverim od Ilirije.

Ilirija je obsegla iztočno stran Jadranskiga morja. Appian pravi, da je imela imé po Iliri Polyphemi, ki je bil s svojo družino iz Sikilie (ali Sokolje) se sém preselil, da je bil poglavar ljudstev različnih narodov. Ilirijo so nekdejci jemali v trojnim pomenu; v ožjim, v širjim in v najširjim. Ilirija v prvim ali ožjim pomenu se je imenovala dežela med Neretvo in Drino ali Drilam.

Danes naj bo od razdeljenja Ilirije zadosti; prvič Ti bom pisal od Ilirije v drugim in tretjim pomenu. Perporočim se Ti

Tvoj stari prijatelj Benkov Tone.

Pogled po slovenskim svetu.

Pobratimstvo Serbov.

Pobratimstvo je bilo nekdej pri vsih Slavjanih v navadi, in ta navada se je do današnjiga dné še skorej pri vsih narodih serbskiga jezika, pri Serbih Podonavskih knežij, Bosnijakih, Hercegovincih, Černogorcih, deloma tudi pri Dalmatincih, na priliko pri Morlakih, ohranila. Pri nobenim drugim narodu celiga sveta ne zapazimo tega, razun Skitov o starih časih, od kterih nam Lucijan Toksaris pripoveduje, da so imeli nekako enako navado.

Pobratimstvo (od besede „pobratiti se“), je obljava terdniga in nerazvezljiviga prijateljstva dvéh oseb, kakoršnega koli spola, kakoršne koli starosti ali vére, katoljske, staroverske ali turške. To prijateljstvo se više spoštuje in zvestejši derži, kakor vse druge rodbinske zvéze; „pobratim“ ali „posestrina“ sta več obrajtana, kakor lastni brat ali lastna sestra, zakaj ta — pravi kristjansko ljudstvo ondi — sta le po kervi v rodu, „pobratim“ in „posestrina“ pa po duhu trojniga Boga. Pobratimstvo se sklepa večidel že o mladosti od petnajstiga do dvajsetiga leta, naraji okoli Krésa, to je, o godu sv. Janeza Kerstnika, kteriga Serbi Kristusoviga pobratina imenujejo.

Tisti, ki se pobratiti hočejo, se snidejo na večer pred sončnim zahodom pod kakšnim košatim drevjem na vertu, v nekterih krajih pa tudi na pokopališu nad grobam svojih starišev; si spletejo venec iz hrastovih vejic, si v roke sežejo in se klečé skoz omenjeni venec poljubijo, pobratimsko oblubo govoreči.

Drugi dan gresta kristjanska pobratima, se pod pasiho peljaje, z nekolikimi pričami v cerkev, kjer si ponavljata nerazvezljivo oblubo storjeniga pobratimstva. Trikrat vprašata eden drugiga: „Primaš li Boga i svetoga Jovana?“ (spoznaš li Boga in sv. Janeza?). Odgovor je vselej trikrat: „Primam“ (spoznam). Potem se na čélo poljubita rekoč: „Od danas da smo do veka brata.“ (Od danas sva vekoma brata). V nekterih okolicah serbske knežije, posebno okoli Belograda, pobratimstvo že kakošnih 50 lét tudi brez cerkvenih obredov veljá. Serbsko pobratimstvo se le enkrat sklene in veljá za celo življenje. Serbam je po-

veža dovelj, kar jim prav dobro tekne, in zato rastejo kviško, da je veselje. Tako pognojenje in zrahanje persti je in bo drevesam vselej prav dobro, torej tudi v poznejih létih. Kar se pri omenjenim prekopanju persti okrog dreves manj sená, toliko več se pa otave, nakosí.

Po ti šegi sadim in obdelujem svoje drevesca že več lét; one rastejo veliko hitreje in se obrašajo veliko boljši kakor druge, ki sim jih poprej sadil. Zato pa tudi to ravnanje vsacimu živo priporočim.

Neko drugo skušnjo sim o jeseni léta 1849 s hruševimi peškami napravil. Nenadama naletim pod neko drobnico (wilder Birnbaum) na prav veliko sadú; debele so bile te hrušice kod srednji želod, peške v njih lepo černe in popolnoma, ali silo majhne. Nabral sim jih bil dovelj in o jeseni na vert vsejal. Drugo léto so mi čeversto in po čevlji visoke zrasle, med tem ko so deblica družih pešká manjši in tudi šibkejši ostale. Nadjam se, da bojo drevesa po njih terdnejši in stanovitniši.

Jožef Tanše.

(Mittheil. u. Geg. d. L. u. Ind. Kärntens.)

Ali zares naši kmetovavci ne morejo brez hoje za nasteljo izhajati?

Spisal nadgojzdnar Megušer.

(Konec.)

Ako bi se tedaj žito povsod visoko nad sternjem želó, ostalo sternje pa s kôso posekalo, bi dalo to dovelj slame za klajo pa tudi za steljo, — ako bi se ti slami pridevala tudi tista hoja, ki se v dobro gleštanah gojzdih od poredama sekane jelovine pridobí, — ako bi se za steljo spravljal listje in mah, tisto germovje in plevél, ki ga v gojzdih in na polju ne manjka, in bi se zraven tega suha perst pametno za steljo rabila, bi si po vsim tem pridobili kmetje toliko stelje, kolikor je potrebujejo, in treba bi ne bilo, gojzdam brez konca in kraja hoje ropati in jih na to vižo pokončati. Pod potrebno steljo pa zapopadem jez toliko stelje, da živinske ognjuske (gnoj in scavnico) va-se potegniti zamore in živina na suhim leží.

Kar je stelje od več, da scer veliko gnoja, pa tak gnoj je brez moči. Preveč nastelje ali pa premalo, oboje je znamenje slabiga gospodarstva.

Tudi vé vsak umen kmet, da po tem, kakor je hlev zidan, se ravná veči ali manji potreba stelje, — kakor se pa živina kermi (futra), se ravná obilost in lastnost gnojá.

Ako se hlev tako napravi, da se gnojnica lahko odceja in v jamo steka, se ne bo potrebovalo toliko stelje. Ali škoda! da naši hlevi so večidel grozno nemarno napravljeni.

V slabo napravljenih gnojniših je velika nadloga naših kmetij iskati in da po vsim tem kmetam stelje manjka. Nikjer ni praviga gospodarstva; zlasti pa naši kmetovavci skoraj nič ne vedó od tega, kako neizrečeno dobra je za steljo suha perst (naj bo ilovka, lapor ali kakošna druga), ktera je v marsikterih deželah, kjer stelje manjka, kmetam edina stelja.

Naj bi se je tudi naši kmetovavci poprijeli, in sploh tako ravnali, kakor sim tukaj svetoval — in prepričali se bojo: da ni res, da bi naši kmetje brez hoje za steljo shajati ne mogli.

Kmetijske skušnje.

(Da se senó (mèrva) ne spari in ne spridi), priporočuje tudi eden nar imenitniših angležkih kmetovavcov po dolgoletnih skušnjah, kar so že mnoge skušnje poterdile; on pravi: ako je med košnjo deževati začelo, da se ni moglo senó popolnoma suho domú spravi,

ali če je senó iz močirnih senožet, dobí zoperen duh in se spridi, da ga živina ne jé rada in ji škodje. To odverniti naj se tako senó osolí — na 2 centa vzame on po tem ali je senó bolj ali manj slabo, 8 do 25 funtov solí; živina tako poboljšano senó rada jé in tudi zdrava ostane. Solí naj se pa v posamesnih legah, med eno in drugo lego sená naj se položí ena lega suhe slame. Sol, kakor je znano, vleče mokroto sená nase in stori, da se ne spari. Slama potegne okús (žmah) sená in solí nase, in s senam vkup zrezana, je prav dobra klaja za živino.

Národské starice.

Dvanajsti list.

Ljubi moj Jože!

Zadnjič sim Ti pisal od Ilirije v prvim ali ožjim pomenu. Danes Ti pa pišem od Ilirije v drugim ali širjim, in od Ilirije v tretjim ali najširjim pomenu. Ilirija v drugim ali širjim pomenu je obsegla, po današnje reči, Horvatijo, Istro, Dalmacijo, Slavonijo, Bosno, Serbijo, Krajnsko, Štajarsko, in en kos Ogerskiga. Herodot je tudi Henete k Ilirii štél, ktere je pa v dvoje delil: eni so bili v zapadu od Jadranskiga morja, drugi pa v severnim iztoku, in zadnje je on k Ilirii štél. Dandanašnji se prvi Heneti imenujejo Venečanje s svojo deželo; drugi smo pa Slovenci Vendi, po nemško Windische. Ilirija v tem pomenu se je stegala v jugu do Tavlantiov, to je, Doljancov blizo Apolonie. Ilirci, da dalje še od Ilirije v širjim pomenu govorim, so bili Grekam tisti — kakor Appian pričuje — ki so nad Makedonijo in Tracijo od Chaonov in Thesprotov ob reki Istri stanovali. To je bila dolgost te cele dežele; nje širjava je bila pa od Makedonije do Traških górov, do Panonije, do Jaciga morja, in do Planin, kar znese pet dni hodá. Dolgost je bila pa trikrat toliko, kakor Greki pravijo. Ko so bili Rimljani to deželo premerili, so jo najdlji 6000 ogradov dolgo in 1200 široko. — Ilirijo v širjim pomenu so delili od Raše do Drine v divjaško; od Drine do Keravnskih gor v greško. Divjaška Ilirija je obsegla Japidijo ali Zapudje ali po današnje reči Goriško, Terzaško, notrajnje Krajnsko in tudi Istro, dalje Liburnio ali Livorno, to je, primorje od Senjske Reke do Dalmacije, in zadnjič tudi Dalmacijo. Greška Ilirija je spadala k Makedonii in se zdaj imenuje Arbanas. Ta Ilirija je segala od Dalmacije do Keravnskih gor. Jezero Lychnites jo je od Makedonije delilo.

Ilirija v tretjim ali naj širjim pomenu. Appian pravi, da Rimljani niso samo Keltov, Skadarcov, Medov in Dardanov k Ilirii šteli, ampak tudi Panonce, ki so dalje stanovali, tudi Rečane (Retios), Noričane, evropejske Muže, in vse tiste, ki so na desni strani Istra stanovali. Dalje so še Appianove besede: „Kakor Rimljani Helene od Grekov razločijo, tako tudi te vsake posebej drugači imenujejo, sploh pa vsim Ilirci pravijo. In kdo so še vse Ilirci, ni dognano; ampak od izvira Istra do Černiga morja (Pontus Euxinus), kar Rimljanam haráč plačuje, se imenuje, da je Ilirsko.“

Ljubi moj prijatelj! Ko sim Ti sploh od Ilirije in od nje razdeljenja govoril, Ti mislim zanaprej pisati zlasti od zgornjiga dela Ilirije v drugim ali širjim pomenu vzete. Letá gornji del Ilirije je obsegal dežele, katerim dandanašnji ob kratkim Slovenija pravimo. Zgornja Ilirija ali Slovensko bo dom večiga dela mojih narodskih staric. Bog te obvaruj.

Tvoj stari prijatelj Benkov Tone.

Novičar iz slovenskih krajev.

Iz Gorice 10. t. m. Nadjamo se, da bo Slovincam na Primorskim, ki so zmirej zanemarjeni bili,